

DE BINNENLANDSE WERKWEEK IN TWENTE 2002

Roel Douwes

Kerklaan 86, 9717 HG Groningen

't Keampke heette ons onderkomen, gelegen nabij De Lutte, op de stuwwal van Oldenzaal die tot zo'n 60 m boven NAP oprijst in het Twentse landschap. Keampke ofwel kampje (=veldje) verwijst misschien wel naar de ontginningen die hier in 't verleden plaatsvonden. De zware leembodem van de stuwwal maakte echter landbouw onaantrekkelijk, waardoor veel kleine en grotere bosrelicten gespaard zijn gebleven. Landschappelijk is het daarom nog steeds een zeer fraai deel van ons land: de sterk geaccidenteerde stuwwal bezit een zeer afwisselend, kleinschalig landschap van bossen, akkers, graslanden en houtwallen, waarin verspreid de vaak eeuwenoude karakteristieke Twentse boerderijen liggen. Naar het oosten gaat het heuvelachtige landschap geleidelijk over in het rivierdal van de Dinkel, die, hoewel getemd door de aanleg van een omleidingskanaal en stuwen, hier nog steeds meanderend zijn weg mag zoeken. Het geheel vormt een landschap van een on-Nederlandse allure en een mooie plek voor een weekje onbezorgd paddestoelen-genieten.

Maar liefst 38 liefhebbers hadden zich opgegeven voor deze werkweek die van 4 tot 11 oktober 2002 plaats vond. Het was dus volle bak, maar dankzij extra tafels die via een cateringbedrijf uit de buurt gehuurd waren kon ieder toch een plekje voor microscoop en boeken in de werkruimte vinden. Met een aparte eetzaal voor ontbijt en diner en slaapruiden variërend van luxe 2-persoonskamers tot kleine slaapzaaltjes was de accommodatie verder prima in orde. En dat we zelf dagelijks de afwas moesten doen (met behulp van grote afwasmachines) vormde dankzij de hoge mate van bereidwillige offervaardigheid onder de deelnemers geen enkel probleem: er waren meestal meer afdrogers dan theedoeken beschikbaar. Verstokte rokers onder ons konden terecht op het terras buiten, waar het echter wel bibberen was. Want het weer was de eerste dagen weliswaar stralend zonnig, maar ook schraal en koud, met in het weekend de eerste nachtvorsten van deze herfst, waarbij het aan de grond plaatselijk tot -8 graden vroom. In de bossen werd de negatieve invloed op de mycoflora enigszins getemperd, maar met name de paddestoelen in bermen en graslanden schrompelden onder onze ogen weg onder de harde oostenwind. In de loop van de week stegen de temperaturen gelukkig weer een beetje; op een regendag na was het meestal droog en dus prima excursieweer.

In samenwerking met de Wetenschappelijke Commissie stonden voor de vrijdag- en de zaterdagavond twee inleidingen door leden op het programma met als onderwerp de voor beginners vaak lastig in thuis te raken ascomyceten. Vrijdagavond hield Henk Huijser een met schitterende dia's verlevendigd verhaal over de verschillende groepen, waarbij vele soorten met toelichting getoond werden. Henk vertelde hoe hij als beginnend mycoloog in het begin van de jaren '60 min of meer door omstandigheden gedwongen werd zich in de ascomyceten te verdiepen: om de eenvoudige reden dat in die tijd voor een beginner nauwelijks handboeken en andere literatuur beschikbaar waren. De wel gemakkelijk verkrijgbare asco-deeltjes van Maas Geesteranus in de onvolprezen serie van de KNNV-Wetenschappelijke Mededelingen bepaalden zo de keuze van zijn eerste mycologische onderzoeken. Wel een heel verschil met de uitgangspositie van beginnende mycologen tegenwoordig, die over een ware stortvloed aan literatuur kunnen beschikken!

Op zaterdagavond hield Gerard Verkley een tweede leerzame inleiding met dia's, waarbij hij vooral inging op de karakteristieken van kleine schijfzwammetjes (discomyceten).

Door het grote aantal deelnemers, waarbij zich soms nog mycologen en meetnet-waarnemers uit de regio aansloten, was het mogelijk dagelijks 3 excursies te organiseren, waarbij in totaal zo'n 30 gebieden bezocht werden. Het betrof meest bos- en/of heidegebieden in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of het Overijssels Landschap. Daarnaast was ook vergunning verkregen om enkele particuliere landgoederen te bezoeken, waaronder Twickel, Singraven en een deel van het landgoed Egheria. Door de connecties van één der deelnemers kon ook een waterwingebied van de Waterleiding Maatschappij Overijssel bezocht worden. Vlak over de grens in Duitsland werd een bezoek gebracht aan twee beroemde bosgebieden: het Samerrot en het Bentheimer Wald. Van dit laatste gebied werd het 'oerbos'-gedeelte bezocht.

In totaal werden gedurende deze week in 40 km-blokken 4600 waarnemingen verzameld van 869 taxa (d.w.z. soorten, variëteiten, forma's en de zgn. sensu lato (s.l.) - waarnemingen). Van de 869 waargenomen taxa behoorden er 536 tot de groep van de plaatjeszwammen en boleten. De speciale aandacht voor asco's resulteerde in een lijst van 123 verschillende soorten, waaronder enkele nog niet eerder in Nederland waargenomen taxa.

Een korte greep uit de talrijke bijzondere waarnemingen

In een wat verrommeld bos in de buurt van de vliegbasis Twente (Beuvink) werd de zeldzame Dikke trechterzwam (*Clitocybe alexandri*) aangetroffen. De landgoederen De Hakenberg en Eggeria liggen op de stuwwal van Oldenzaal en bezitten mooie oudere loof- en gemengde loof/naaldbossen met een rijke paddestoelenflora. Grootste bijzonderheid van onze excursies vormde *Amanita olivaceogrisea*, een amaniet uit de lastige sectie Vaginaria, die nog niet eerder was aangetroffen in ons land.

De excursie naar Boerskotten, een uitgestrekt, gevarieerd loof/naaldbos op leemrijke bodem leverde als verrassende vondsten de Violette gordijnzwam (*Cortinarius violaceus*) en de zeer zeldzame Bleke grondbekerzwam (*Geopora foliacea*) op.

In het Dinkeldal werd het Sterrebos, vlakbij Ootmarsum, bezocht. In dit door beuk gedomineerde loofbos werden o.a. de Ranzige mycena (*Mycena olida*), de Gewolkte russula (*Russula brunneoviolacea*) en de Lila gordijnzwam (*Cortinarius alboviolaceus*) aangetroffen. Het Sterrebos maakt deel uit van het landgoed Singraven, waarvan het grootste deel echter ten noorden van de drukke weg Oldenzaal-Denekamp ligt. Het daar gelegen Borgbos bezit een aantal fraaie lanen met eik en beuk, waar we grote toefen van de Blauwvoetstekelzwam (*Sarcodon scabrosus*) aantreffen. De lanen waren bijzonder rijk aan paddestoelen: naast de stekelzwammen vonden we er ook de schitterende Paarse galgordijnzwam (*Cortinarius croceocoeruleus*) en de Bleke koraalzwam (*Ramaria pallida*), een soort die tot nu toe als uitgestorven voor Nederland werd beschouwd. Een latere excursie naar een ander deel van het landgoed leverde nog een aantal groeiplekken van een bijzondere, zeer zeldzame, grote koraalzwam op: de Beukenkoraalzwam (*Ramaria fagetorum*). Singraven is het landgoed waar de bekende mycoloog Kits van Waveren in het verleden veel onderzoek heeft gedaan: de typelocatie van *Coprinus laanii*, de Zaagvlakinktzwam, een soort die door Kits van Waveren in 1968 gepubliceerd werd, bevindt zich op dit landgoed en wij konden met tevredenheid vaststellen dat de soort er nog steeds voorkomt.

Verrassend goed bleek de excursie naar een normaal afgesloten waterwingebied in de omgeving van Enschede: naast de Blauwvoetstekelzwam (*Sarcodon scabrosus*) werden hier bovendien de Gezoneerde stekelzwam (*Hydnellum conrescens*) en de Fluwelige stekelzwam (*Hydnellum spongiosipes*) aangetroffen. Andere bijzonderheden van dit terrein: het Donker elfenschermpje (*Mycena diosma*), de Oranjegele bundelzwam (*Pholiota tuberculosa*) en de Witte berkenboleet (*Leccinum niveum*).

Het Smoddebos is een eiken-haagbeukenbos waar al veel mycologisch veldwerk gedaan is: toch leverde het bezoek naast verwachte bijzonderheden als de Purperen gordijnzwam (*Cortinarius purpurascens*) en de Kurkentrekkermycena (*Hemimycena tortuosa*) een verrassing op in de vorm van een voor Nederland nog onbekende satijnzwam: *Entoloma placidum*. Nog wonderlijker was het dat deze soort uit de sectie *Leptonia* gedurende de werkweek nog tweemaal gevonden werd: in de rivierbegeleidende bossen langs de Dinkel en over de grens in het Duitse Samerrot.

De excursie naar het 'oer'gedeelte van het Bentheimer Wald in Duitsland leverde 175 soorten op, waaronder interessante soorten als de Haagbeukboleet (*Leccinum griseum*), de Violette satijnzwam (*Entoloma euchroum*), de Bleke fluweelmelkzwam (*Lactarius azonites*), de Purperrode russula (*Russula queletii*), de naar knoflook stinkende *Marasmius alliaceus* (niet uit Nederland bekend), en de Beukentaailing (*Marasmius wynnei*). In het op dezelfde dag bezochte Samerrot behoorden de Streephoedridderzwam (*Tricholoma sejunctum*), de Brokkelzakamaniet (*Amanita submembrenacea*), de Fluwelige wortelzwam (*Xerula pudens*), de Haagbeukgordijnzwam (*Cortinarius olivaceofuscus*) en de al eerder genoemde *Entoloma placidum* tot de hoogtepunten.

Van de in Nederlandse gebieden aangetroffen bijzonderheden vallen verder nog te noemen: de Pelargoniummelkzwam (*Lactarius decipiens*) en de Purpersteelgordijnzwam (*Cortinarius porphyropus*) in de bossen langs de Dinkel, de Forse melkzwam (*Lactarius trivialis*) en de Purperbruine mycena (*Mycena purpureofusca*) van het Roderveld, de Stinkende roodsnedemycena (*Mycena capillaripes*), aangetroffen in De Snippert en de Witte galgordijnzwam (*Cortinarius emmolitus*) uit het Haagsche bosch bij Oldenzaal. Eén van de laatste dagen van de week werden twee bijzondere brongebieden nabij Ootmarsum bezocht: het Dal van de Mosbeek en de Hazelbekke. In het Dal van de Mosbeek trof de excursie een rijke groeiplek van de Lila melkzwam (*Lactarius lilacinus*) aan; in de Hazelbekke werd de Violetvlekkende moerasmelkzwam (*Lactarius aspideus*), een zeldzame wilgenbegeleider, gevonden die nog niet eerder uit het Twentse bekend was. Bijzonder was het bronbos van de Hazelbekke vooral door het voorkomen van talrijke exemplaren van de Trechterwasplaat (*Hygrocybe cantharellus*), tesamen met knotszwammetjes als de Fraaie knotszwam (*Clavulinopsis laeticolor*) en de Gele knotszwam (*Clavulinopsis helveola*).

Tot zover een greep uit de Twentse schatkamer. Elke excursie had zo zijn 'highlights', ijverig vastgelegd door de talrijke fotografen of wel geaquarelleerd door Eef Arnolds, die vaak tot diep in de nacht bezig was. De volledige lijst van alle waarnemingen werd samengesteld door Grieta Fransen, die voor dit digitale monnikenwerk zeer veel lof verdient. Het was een zeer geslaagde week waarin duidelijk is geworden dat Twente op mycologisch gebied nog steeds zeer veel verrassende en bijzondere vondsten te bieden heeft.